

Museovirasto, Valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt, Meilahden sairaala-alue ehdotus

Helsingin yliopistollisen keskussairaalan suurkortteli Meilahdessa on yksi Suomen sairaalarakentamisen avainkohteista. Rakennushistoriallisesti ja -taiteellisesti monipuolinen, vaihteittain rakennettu erityisklinikkojen kokonaisuus kuvastaakin sairaalarakentamisen suunnitteluperiaatteita sekä sairaanhoidon ja lääketieteen opetuksen kehitystä 1900-luvun alusta aina 2000-luvulle. Alueen rakennuskanta on niukkaa 1900-luvun modernismia, jossa painottuu 1940-luvun funktionalistishenkinen vaalea sairaala-arkkitehtuuri sekä 1960-luvun nauhaikkunoiden ja elementtirakentamisen leimaama laitosrakentaminen. Myös alueen uusin arkkitehtuuri pohjautuu samaan selkeään muotokieleeseen ja on sovitettu luontevasti olemassa olevaan rakennettuun ympäristöön.

Korttelin rakennuskantaa hallitsee 1960-luvulla rakennettu Meilahden pääsairaalan yli 10-kerroksinen potilastorni. Pääsairaalaan on sijoitettu mm. sisätautien ja kirurgian klinikoita sekä röntgen- ja laboratoriotiloja. Naisten-, lasten- ja syöpätautien klinikoilla on kullakin omat 1930-, 1940- ja 1960-luvulla valmistuneet rakennuksensa, korva- ja silmätautien klinikoilla yhteinen 1950-luvulta. Klinikoiden laajennusosat ovat peräisin pääasiassa 1980-luvulta. Lukuisten klinikoiden ja laitosten sekä hallinto-, talous- ja huoltorakennusten lisäksi sairaalalla on oma voimala Paciuksenkadun toisella puolella.

Vanhin klinikoista, 1934 rakennettu professori Jussi Paatelan Lääkintöhallituksen rakennusosastolla suunnittelema Naistenklinikka kuuluu tyyllisesti klassismin ja funktionalismia taitteeseen. Korttelin eteläosassa 1946 valmistunut Lastenklinikka, nykyinen Lasten ja nuorten sairaala, on Uno Ullbergin ja Erkki Linnasalmen 1940-luvun viimeisimpien sairaalaihanteiden mukaisesti suunnittelema funktionalistinen rakennus.

Lastenlinnan Sairaala on rakennettu 1938-1948 arkkitehtien Elsi Borg, Otto Flodin ja Olavi Sortta suunnitelmien mukaan. Lastenlinna koostuu korkeasta, pyöreämuotoisesta sairaalarakennuksesta ja siihen liittyvästä matalasta siipirakennuksesta. Poikkeuksellisen koristeellisten, rappaukseen reliefinä tehdyillä kuviolla elävöitettyjen julkisivujensa vuoksi Lastenlinna on pitkälle viety esimerkki 1940-luvun romanttisesta suuntauksesta julkisessa rakentamisessa. Rakennus kuuluu kansainvälisen DOCOMOMO-järjestön hyväksymään suomalaisen modernin arkkitehtuurin merkkiteosvalikoimaan.

Jussi ja Veli Paatelan suunnittelema Silmä-korvaklinikka on valmistunut 1951, viereinen luentosalirakennus 1968. Meilahden pääsairaala, hallinto- ja huoltorakennus sekä Syöpätautien klinikka on rakennettu 1960-luvulla. Jälkimmäinen, jonka ovat suunnitelleet Erkki Helamaa ja Veijo Martikainen, on valmistunut 1962 ja 1965 käyttöön otetun pääsairaalan suunnittelivat yhteistyössä Jaakko Paatela Arkkitehtitoimisto Eva ja Jaakko Paatelalta sekä Reino Koivula Arkkitehtiryhmä Reino Koivulalta. Myös 1965 valmistunut hallinto- ja huoltorakennus on Jaakko Paatelan suunnittelema.

1970- ja 1980-luku ovat olleet klinikoiden laajentamisen aikaa. Naistenklinikkan 1975 ja Korvaklikan 1980 valmistuneet lisärakennukset on suunnitellut arkkitehti Veli Paatela arkkitehtitoimisto Veli ja Jaakko Paatelan toimistosta, Lasten ja nuorten sairaalan lisärakennuksen vuodelta 1987 arkkitehtitoimisto Railo & Stenius ja Meilahden pääsairaalan NMR-lisärakennuksen vuodelta 1988 Kimmo Karjalainen. Silmäklinikkan 1987 valmistuneen leikkaussalirakennuksen on suunnitellut arkkitehti Mikael Paatela, Arkkitehtitoimisto Paatela-Paatela & Co Oy:stä.

Alkuaan syrjäisen sijainnin muuttuminen sijainniksi keskellä suurkaupunkia on ollut etu ensiapu- ja päivystystoiminnalle, mutta tuonut mukanaan myös liikenneongelmia. Alueella on oma sisäinen katu- ja liikenneverkostonsa tienviittoineen, helikopterikenttineen, laajoine pysäköintialueineen ja bussilinjan

päätepysäkkeineen sekä laaja maanalainen käytäväverkosto ja pysäköintialueet ja -luolat.

Korttelin luoteiskulmaan 1940 rakennetussa arkkitehti Uno Ullbergin suunnittelemassa Helsingin sairaanhoitajatarkoulussa toimii Stadian sairaanhoitopisto. Tukholmankadun varressa on arkkitehti Veli Paatelan suunnittelemat, 1940- ja 50-lukujen taitteessa valmistuneet potilaskodin kerrostalo, entinen asuntola Eevala ja psykiatrian poliklinikka.

Meilahden lääketieteen kampuksen uudempaan kerrostumaan kuuluvat 2000-luvun vaihteen molemmin puolin valmistuneet terveystieteiden kirjasto Terkko ja biolääketieteen tutkimus- ja opetuskeskus Biomedicum. Terkko on arkkitehti Olli-Pekka Jokelan ja Biomedicum arkkitehtien Timo Vormala, Matti Lummaa ja Erkki Karonen suunnittelema.

Sairaala-alueen rakentaminen ja kehittäminen jatkuu edelleen. Alueelle suunnitellaan rakennettavaksi Kolmiosairaala, joka käsittää Traumakeskuksen, Sisätautisairaalan ja Yhteispäivystyksen. Myös Biomedicumin tutkimuskeskusta aiotaan laajentaa.

Historia:

Lääkintöhallituksessa suunniteltiin sairaalarakentamisen keskittämistä v. 1899, mutta sopivaa sijoituspaikka ei löydetty. Kaupunki tarjosi vuonna 1903 Meilahden rälssitilan maita sijoituspaikaksi.

Korttelin alueella, nykyisen Lastenklinikan viereisellä mäellä oli Meilahden huviloihin kuulunut Villa Fridhäll, jossa myöhemmin toimi Ukkokoti ja Punaisen Ristin sairaala.

Perustetun rakennuskomitean arkkitehti Magnus Schjerfbeck laati alueelle vuonna 1909 asemakaavan. Varhaisimmat sairaala-alueen suunnitelmat perustuivat 1800-luvun lopulla vallitsevaan paviljonkijärjestelmään, jossa eri toiminnot sijoitettiin eri rakennuksiin. Tarkoituksena oli rakentaa ensimmäisessä vaiheessa talousrakennus, lämpökeskus sekä iho- ja sukupuolitautilien klinikka. Niiden rakentaminen alkoikin vuonna 1914, mutta ainoana tämän vaiheen rakennuksena valmistui vuoteen 1918 mennessä kaareva talousrakennus, nykyinen palvelukeskus sekä lämpökeskus, joka toimii nykyään ambulanssikeskuksena. Iho- ja sukupuolitautilien klinikasta ehti valmistua vain kivijalka, jota käytettiin myöhemmin 1930-luvulla hyväksi Naistenklinikan rakentamisessa.

Vuonna 1919 alueelle valmistui uusi A. K. Kranckin laatima asemakaava, joka perustui edelleen paviljonkijärjestelmään. Suunnitelma ei kuitenkaan toteutunut kuten ei myöskään 1910-luvun lopulla suunniteltu yliopiston siirtäminen alueelle.

Vuonna 1936 ns. Keskussairaalan neuvottelukunta antoi arkkitehti Uno Ullbergin tehtäväksi laatia suunnitelman Meilahden sairaala-alueelle. Suunnitteluideologia perustui blokkijärjestelmään. Naistenklinikka ja Lastenklinikka toteutettiin 1930- ja 1940-luvuilla ko. suunnitelman mukaan, mutta vuonna 1951 valmistunut Silmä- ja korvatautienklinikka poikkesi Ullbergin kaavasta.

Intensiivisin sairaala-alueen rakentamisaika oli 1950- ja 1960-luvuilla, jolloin rakennettiin sekä pääsairaala että suurin osa erityisklinikoista.

Laki yliopistollisista keskussairaaloista vuodelta 1957 vauhditti Meilahden sairaala-alueen toteuttamista. Suunnitelmat tehtiin vuosina 1957-59 ns. blokkijärjestelmän mukaan keskittämällä toiminnot yhteen rakennukseen. Meilahden sairaalan Hiltoniksi kutsuttu, Suomen ensimmäinen pilvenpiirtäjätyyppinen rakennus valmistui vuonna 1965. Kolmiosainen pääsairaala koostui potilastornin lisäksi toimenpide- ja poliklinikkaosasta sekä opetus- ja laboratoriotiloista.

Meilahden sairaala-alueen rakentamisaikana tapahtui sairaanhoidossa merkittäviä muutoksia sairaanhoidossa. Aikaisemmin sairaaloissa oli ollut paljon pitkäaikaisia potilaita, vähän henkilökuntaa ja aputiloja. 1900-luvun kuluessa sairaanhoito alkoi painottua polikliinisiin toimenpiteisiin ja sairaaloissa alettiin tarvita yhä enenevässä määrin teknisiä, laboratorio- ja huoltotiloja. Meilahden sairaalakortteliin keskittyi monipuolisia toimintoja ja lisääntyvän sisäisen henkilökunta-, potilas-, ensiapu-, siirto-, huolto-, jätehuolto-, liitännäisliikenteen sujuva järjestäminen vaati yhä enemmän tiiviiltä alueelta. Myöhemmin rakennuksia laajennettiin toiminnan muuttuessa, kun rakennuksiin tarvittiin hissejä, teknisiä tiloja, kylmä- ja säilytystiloja sekä materiaali- ja välinevarastoja, varavoimaa.

2000-luvun vaihteessa alettiin sairaala-aluetta täydennysrakentaa tutkimuslaitospainotteisesti ja sinne valmistui v. 1998 Terveystieteiden keskuskirjasto Terkko, jonka suunnitteli arkkitehti Olli-Pekka sekä arkkitehtien Timo Vormala, Matti Lummaa ja Erkki Karonen suunnittelema Biomedicum v. 2001.

Lähteet:

Do.co.mo.mo. Modernismin merkkiteoksia Suomen arkkitehtuurissa. Alvar Aalto Akatemia, do.co.mo.mo Suomi-Finland ry, Suomen rakennustaiteen museo. Helsinki 2002.

Helsingin kaupungin historia. Osa V:1. Helsinki 1962.

Urpo Simula - Aino Nikupaavo, Meilahden sairaalasuunnittelun vaiheita. Helsingin Lääkärehti. Helsingin Lääkäriyhdistys 1964.

Maarit Henttonen, Helsingin Lastenlinna. Lisensiaatintyö, Helsingin yliopisto 1998.

Helinä Kotilainen, Rakentaminen Suomen terveydenhuollossa 1900-luvulla. Hippokrates 2000. Suomen Lääketieteen Historian Seura.

Petra Havu, Piirrä, piirrä, piirrä... Paatelan arkkitehtisuunnittelun 80 vuotta. Arkkitehtitoimisto Paatela-Paatela & co vuodesta 1919. Espoo 2001.

Maarit Henttonen, Keisarin kivistä tuhannen tutkijan tiedetaloon. Meilahden sairaala-alueen rakentamisen vaiheita. Hippokrates 2002. Suomen Lääketieteen Historian Seura.

Petra Havu, Projekteja ja skissejä. Arkkitehtitoimisto Paatela-Paatela & co vuodesta 1919. Espoo 2003.

Mikael Paatela, Sairaalarakennuksen kehitys. Development of the Hospital Building. Arkkitehtitoimisto Paatela-Paatela & Co Oy. Espoo 2003.

Maarit Henttonen, Lääketiede ja moderni arkkitehtuuri: Medikalisaation politiikkaa suomalaisissa naistensairaloissa 1930-luvulla. Palin Tutta (toim. / red.) Modernia on moneksi. Kuvataiteen, taideteollisuuden ja arkkitehtuurin piirteitä maailmansotien välisen ajan Suomessa. Taidehistoriallisia Tutkimuksia - Konsthistoriska Studier 29. Helsinki 2004